

ЯК ГОВОРИТИ
З ДІТЬМИ
ПРО ПАМ'ЯТЬ

за
методикою
« навчання
через експонат »

ЯК ГОВОРИТИ З ДІТЬМИ ПРО ПАМ'ЯТЬ

ПРО МАТЕРІАЛИ

Посібник містить розробки практичних занять із застосуванням об'єктно орієнтованого підходу, створені спеціально для педагогів, які прагнуть інтегрувати теми історичної пам'яті й психологічної підтримки в освітній процес. Заняття сплановано за принципом «бери і роби» й орієнтовано на практичне використання в шкільному та позашкільному середовищі.

Комплект забезпечує педагогів усім необхідним: від візуальних стимулів і покрокових інструкцій до творчих завдань, спрямованих на розвиток критичного мислення та презентаційних навичок. До нього входять детальні вчительські плани занять та ілюстровані учнівські робочі аркуші, створені на основі реальних експонатів і особистих історій із колекції Музею воєнного дитинства, які допомагають дітям осмислювати складний досвід війни через зрозумілі та близькі їм візуальні та матеріальні образи.

Розробки адаптовано для різних вікових категорій: молодших школярів (6–9 років), підлітків (10–12 і 13–15 років) і старшокласників (16–18 років). Поділ на вікові категорії досить умовний і може варіюватися.

Універсальність цих матеріалів дає змогу використовувати їх як учителям-предметникам (на уроках інтегрованих курсів «Я досліджую світ», «Мистецтво», «Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти», «Досліджуємо історію і суспільство», «Захист України. Інтегрований курс», на уроках історії чи громадянської освіти), так і класним керівникам під час годин спілкування

Проект створено Музеєм воєнного дитинства за підтримки Міжнародного фонду «Відродження». Проект представляє позицію авторів і не обов'язково відображає позицію Міжнародного фонду «Відродження».

чи виховних заходів до пам'ятних дат. Усі матеріали міждисциплінарні. Їх можна адаптувати до різних освітніх контекстів і гнучко застосувати залежно від потреб групи.

Окрім закладів загальної середньої освіти, розробки будуть корисними для позашкільних установ, а також для психологів і соціальних педагогів. Методика роботи гнучка: базові заняття тривалістю 60–90 хвилин можна видозмінювати залежно від часу й рівня підготовки класу.

Ключова особливість матеріалів — їхній фокус на розвитку емоційної чутливості та підтримці психологічного благополуччя учнів. Заняття побудовані за принципом «від об'єкта до власного досвіду»: через аналіз музейних артефактів і дитячих історій учні й учениці переходять до діалогу, творчої рефлексії та простих практик самопідтримки. Використання творчих елементів і групових обговорень дає змогу працювати з непростими темами екологічно й безпечно, сприяє розвитку емпатії, критичного мислення та навичок життя в громадянському суспільстві, а також допомагає дітям і підліткам осмислювати власні переживання у зв'язку з досвідом війни.

ПРО ОБ'ЄКТНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ

Об'єктно орієнтоване навчання (навчання через експонат) — це педагогічний підхід, де ключовою відправною точкою освітнього процесу є конкретний об'єкт: предмет, артефакт, фотографія, документ, усна історія або особиста річ. Робота з об'єктом стає

Міжнародний фонд «Відродження» — одна з найбільших благодійних фондаций в Україні, що з 1990 року допомагає розвивати в Україні відкрите суспільство на основі демократичних цінностей. За час своєї діяльності Фонд підтримав близько 20 тисяч проектів на суму понад 350 мільйонів доларів США.

Сайт: www.irf.ua

Facebook: www.facebook.com/irf.ukraine

основою заняття — саме з нього починається розмова, осмислення та спільне дослідження. Ці принципи відрізняють об'єктно орієнтований підхід від традиційних методів, де візуальні матеріали зазвичай слугують лише ілюстрацією до готового пояснення вчителя.

У основі об'єктно орієнтованого навчання лежить проста і зрозуміла ідея: учні й учениці краще пізнають світ, коли можуть взаємодіяти з ним безпосередньо. Замість пасивно слухати, вони уважно розглядають об'єкт, описують його, намагаються з'ясувати походження, призначення та історію використання. Так навчання перетворюється на процес відкриття — із запитаннями, припущеннями й самостійним пошуком відповідей.

Для роботи можна використовувати найрізноманітніші об'єкти — від унікальних музейних експонатів до звичайних побутових речей. Кожен предмет стає носієм історій і сенсів. Аналізуючи його, можна навчитися бачити зв'язок між особистим досвідом конкретної людини та ширшим історичним і соціальним контекстом.

Такий підхід особливо ефективний для уроків історії, громадянської освіти та виховних заходів, де формується культура пам'яті й громадянські навички школярів.

Об'єктно орієнтоване навчання природно стимулює критичне мислення: учні й учениці ставлять запитання, порівнюють інтерпретації та обговорюють різні точки зору. А ще воно розвиває комунікативні навички, адже робота з об'єктом зазвичай відбувається у формі діалогу чи групових дискусій. Важливою рисою цього підходу є поєднання інтелектуального й емоційного досвіду. Навчання відбувається не лише через знання, а й через відчуття, уяву та особисту причетність. Уважне споглядання, дотик (реальний чи уявний), рольова інтерпретація або відкрита дискусія допомагають безпечно прожити історію об'єкта та пов'язаний із ним людський досвід.

Об'єктно орієнтоване навчання передбачає іншу вчительську роль. Вчитель(ка) фасилітує і модерує процес: добирає змістовно насичений об'єкт, продумує логіку заняття

та завдання, формулює відкриті запитання, підтримує різні інтерпретації й скеровує обговорення відповідно до освітньої мети. Готових відповідей тут немає: їх треба знаходити самостійно.

Мета об'єктно орієнтованого підходу — перетворити клас на простір активного діалогу, де кожен предмет стає вікном у складний світ людських історій і досвідів. Це гнучкий інструмент, який дає змогу вийти за межі підручника та формалізованих методичних рекомендацій, зробити навчання живим і значущим. Цей підхід особливо ефективний у роботі з чутливими темами — війною, травматичним досвідом, пам'яттю, — адже дає змогу говорити про них опосередковано, через об'єкт. Робота з реальними речами допомагає учням та ученицям глибше зрозуміти світ і власну роль у ньому.

Наталія Понежа,

вчителька історії та громадянської освіти, вчитель-методист, авторка освітніх матеріалів із медіаосвіти, із викладання чутливих тем, лекторка освітніх вебінарів, авторка матеріалів «Як говорити з дітьми про пам'ять»

ПРО ТРАВМОЧУТЛИВИЙ ПІДХІД ДО ВИКЛАДАННЯ

Під час війни вчителям доводиться витримувати подвійне емоційне навантаження. Вони не лише створюють безпечне середовище для навчання дітей і опрацьовують їхні почуття та реакції, але й самі іноді переживають біль, сум, безпомічність, лють, страх, провину.

Травма — це психологічна шкода, завдана сильним емоційним потрясінням. Це швидкий, великий і важкий досвід для нашої нервової системи. Кризові фахівці кажуть, що травма — це шок реакція, яка застрягла в тілі. У деякого з тих, хто пережив травматичний досвід, потім розвивається посттравматичний стресовий розлад.

Робота з наслідками психологічних травм виходить за межі педагогічної

компетенції. Спрогнозувати, який матеріал стане тригером, тобто поверне в уяві пережиту травматичну подію, важко. Тригерами можуть стати люди, предмети, місця, запахи, звуки, слова чи навіть кольори, які провокують автоматичну бурхливу емоційну або поведінкову реакцію. Емоції можуть спонукати нас чинити так, як ми би не хотіли. Тому стресовими реакціями важливо навчитися керувати.

У групах дітей і підлітків гостра стресова реакція діє по-іншому, ніж у дорослих. Якщо доросла людина під час обговорення теми почервоніла, почала голосно говорити й махати руками — вона переживає гострий стрес. Але цей стрес практично не передається іншим членам групи. Всі дорослі у групі реагують індивідуально. А дітям і підліткам властивий ефект групового «зараження» емоціями. До того ж підліткові емоції можуть бути дуже бурхливими й мінливими.

Важливо: якщо учениця чи учень виявляє ознаки гострої стресової реакції, спочатку потрібно її зняти. Питати про емоції в цей момент може бути шкідливо. Застосуйте техніки заземлення й дихання.

Якщо учень або учениця починає ділитися власним досвідом, отриманим під час травматичної події, важливо дати висловитись, але повернути розповідь у момент «тут і тепер».

Пропонуємо алгоритм реагування:

1. Активно слухайте: слухайте історію та переказуйте зміст. Не додавайте нічого свого, не кажіть фраз на зразок «Усе буде добре»

2. Скажіть своїми словами: «Це справді дуже складний досвід, мені шкода, що тобі довелося його пережити. Це дуже боляче».

3. Обов'язково поверніться в «тут і тепер» фразою: «Ти зараз у класі, в нашому місті, ми піклуємося про тебе. Може, вип'єш води чи посидиш у навушниках? Чи хочеш, щоб хтось побув із тобою поряд?»

Травма змушує людей почуватися розбитими й безпорадними. Все, що ви можете зробити фізично й що дає тілу відчуття «я можу», допомагає повернути відчуття контролю. У підлітків є велика потреба у власній суб'єктності та визнанні дорослими. Тому створюйте для них можливості досліджувати,

дискутувати й творити.

Під час викладання чутливих тем педагогу важливо відстежувати і власний психологічний стан.

Анна Ленчовська,

психологиня, спеціалістка з вікової та міжкультурної психології школярів, травма-чутливого підходу, консультантка проєкту «Як говорити з дітьми про пам'ять».

(За матеріалами онлайнкурсу «Як говорити про Голокост зі школярами» <https://vumonline.ua/course/about-holocaust-in-school/>)

ПРО МУЗЕЙ ВОЄННОГО ДИТИНСТВА

Музей воєнного дитинства опрацьовує особисті досвіди людей, на чие дитинство вплинула війна. Його мета — дати кожному можливість розповісти власну історію.

Для цього команда музею записує дослідницькі розмови й просить усіх респондентів передати в музейну колекцію предмети, пов'язані з їхніми розповідями.

Основа українського музейного архіву — історії російсько-української війни. Втім, музей опрацьовує досвіди й тих, хто був дітьми під час Другої світової та інших воєн і конфліктів.

Музей воєнного дитинства в Україні зібрав найбільший архів дитячих свідчень про повсякденне життя під час російсько-української війни. На кінець листопада 2025 року ми записали понад 750 інтерв'ю й зібрали більш ніж 1300 предметів. У нас є історії про досвід вимушеного внутрішнього переміщення та еміграції, життя в окупації, взаємодію в родині, навчання, ігри, відпочинок, житлові умови й загалом повсякдення.

Світлана Осіпчук,

програмна директорка Музею воєнного дитинства в Україні

СКИБКА ХЕРСОНСЬКОГО КАВУНА

Методичні рекомендації

6–9 років

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

МУЗЕЙ
ВОЄННОГО
ДИТИНСТВА

СКИБКА ХЕРСОНСЬКОГО КАВУНА

Методичні рекомендації до уроку

6–9 років

60–90 хвилин

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Після заняття учні й учениці:

- зможуть аналізувати візуальні джерела інформації, використовуючи запитання
- навчаться виражати свої почуття засобами мистецтва
- дізнаються, що таке копінг-стратегії, та визначають власні
- усвідомлять важливість емпатії, підтримки й взаємодопомоги
- умітимуть характеризувати й презентувати власну творчість
- зрозуміють, що особисті речі можуть бути джерелом пам'яті та підтримки.

МАТЕРІАЛИ:

комп'ютер, екран, роздруковані робочі аркуші, які можна завантажити в pdf-форматі, кілька наборів пластиліну і необхідні для роботи з ним речі, ручки, олівці, чисті аркуші паперу.

ДЕ МОЖНА ВИКОРИСТАТИ:

1. На уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–4 класах. Розділи й теми:

«Людина у суспільстві», тема — «Взаємодопомога» (3 клас)

«Людина серед людей», тема — «Турбота про тих, хто її потребує» (3 клас)

«Людина», тема — «Обговорення можливостей досягнення успіху, планів на майбутнє, переборення труднощів у житті» (4 клас)

«Людина серед людей», тема — «Моральні норми, якості» (1–2 класи), «Роль спілкування в житті людини» (4 клас).

2. На уроках курсу «Мистецтво». Розділи й теми:

«Художньо-творча діяльність», теми — «Ліплення з пластичних матеріалів» (1–4 клас)

«Сприймання й інтерпретація мистецтва», тема — «Використання видів мистецької діяльності та власних уподобань для задоволення та поліпшення емоційного стану» (3–4 клас)

Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко для 1–4 класів.

3. На годинах спілкування до пам'ятних дат календаря:

Всесвітнього дня доброти (13 листопада), річниці початку повномасштабної російсько-української війни (24 лютого).

1

Мотиваційне налаштування й гачок до заняття

Покажіть учням і ученицям нижченаведене зображення фруктів і пір року. Запропонуйте на свій лад поєднати фрукти й пори року. Охочі можуть прокоментувати свій вибір. Розкажіть, що деякі фрукти й овочі можуть бути не просто їжею, а справжніми символами й навіть джерелами пам'яті.

Предмет із колекції
Музею воєнного дитинства

2

Робота з експонатом

Продемонструйте фото експоната з Музею воєнного дитинства.

Попросіть уважно його розглянути й відповісти на запитання на робочому аркуші.

1. Що ви бачите?
2. Назвіть окремі деталі цього зображення.
3. Як ви думаєте, хто міг виліпити цю фігурку?

Разом з класом обговоріть індивідуальні відповіді.

Для кращого розуміння деталей покажіть фото пам'ятника і розкажіть про нього, а також наголосіть, що кавун став символом Херсонської області.

Пам'ятний знак «Дари Херсонщини» (відоміший як пам'ятник херсонському кавуну) встановлений на території Херсонської області в 1988 році. Виготовлений з металу та бетону. Загальна висота — близько 4 метрів. Висота самого кавуна — понад 2 метри.

Після розповіді попросіть припустити, що символізує кавун на експонаті. Дайте всім охочим можливість висловитися.

Джерело:
https://photos.wikimapia.org/p/00/06/20/40/45_full.jpg

3

Робота з історією

Прочитайте вголос історію юного автора цієї моделі.

ДЕ ЗАРАЗ ВЕЛИКІ ПРОБЛЕМИ

Я народився в Херсоні, де зараз великі проблеми. Я бачив, як ті зетки їхали по наших дорогах. Через місяць ми вже поїхали в Київ відтуди по добру, по здоровому.

Танк зробив своїми руками, час його робив. У мене в Херсоні цілий ящик з трьома полками, де по уши забито моїми підділками. Я скучаю по Херсону.

**Михайло, нар. 2014
м. Херсон**

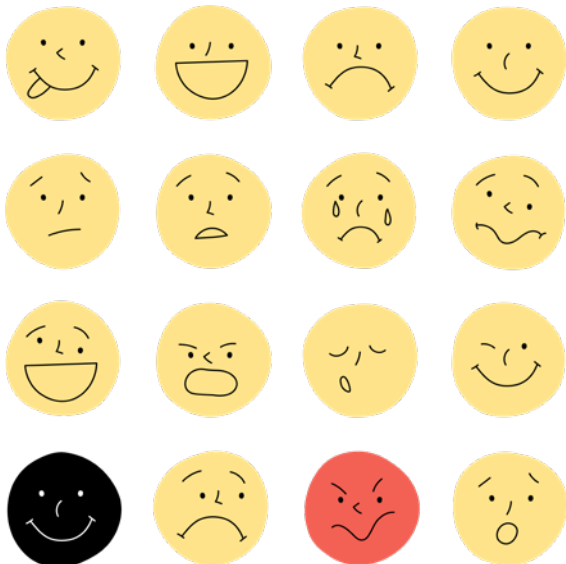
Запитайте школярів, чи розуміють вони:

1. Коли відбувалися ці події?
2. Які проблеми автор має на увазі?
3. Чому він змінив місце проживання?

За необхідності поясніть їм усе потрібне. Важливо уникати зайвих деталей, щоб не травмувати.

Коротко розкажіть у класі про музей та його роботу.

Попросіть на робочих аркушах іще раз повернутися до історії хлопчика й серед запропонованих смайликів обрати ті, які відповідають почуттям під час прослуховування та обговорення історії.

4

Робота в парах

Попросіть присутніх об'єднатися в пари й розказати одне одному, які смайлики й чому вони позначили.

5

Долонька самопідтримки

Розкажіть, що в житті, на жаль, буває різне й ми не завжди можемо радіти чи посміхатися. Часом плачемо, сумуємо й навіть злимося. Але в таких ситуаціях важливо вміти знаходити підтримку. А вона для кожного може бути своя.

Акцентуйте увагу на долоньці, що намальована в робочому зошиті з можливими копінг-стратегіями.

Запропонуйте на аркуші паперу обвести свою долоньку і на кожному пальчику написати/намалювати, що можна зробити, коли сумно чи коли хвилюєшся.

Уважно слідкуйте за учнівським самопочуттям і за необхідності підтримайте тих, хто цього потребує. Підтримка має бути коректною й ненав'язливою: можна запропонувати воду або сказати підбадьорливі слова. Фізичний контакт допускається виключно за чіткої згоди дитини.

6

Творча робота

Запросіть учнів та учениць стати в коло. Скажіть їм, що з Михайловою родиною все добре, вона в безпеці, але в Україні сьогодні багато таких родин, які втратили свій дім і потребують розуміння та підтримки.

Наголосіть, що хлопчик розповідає про шухляду з трьома полицями, де зберігається його колекція фігурок, що залишилися в Херсоні. Михайло потребує підтримки й справжньої дружби. Запропонуйте всім присутнім уявити, що в них є можливість виготовити свою пластилінову фігурку, яка символізуватиме дружбу і підтримку. Запропонуйте зліпити таку фігурку. Ліпити можна як індивідуально, так і в парах.

Під час роботи рухайтесь класом, розпитуйте й заохочуйте дітей до розмови про свою творчість. Попросіть розказати, що вони виготовляють і чому саме цю річ вважають символом дружби та підтримки.

Поки фігурки будуть готові, всі розкажуть про свою саморобку. Уважно слухайте ці розповіді та слідкуйте за учнівським емоційним станом. Підтримуйте й за необхідності допомагайте школярам і школяркам.

Наостанок подякуйте за роботу й запропонуйте подарувати зроблені фігурки дітям чи дорослим, які потребують підтримки та розуміння, або лишити собі на знак самопідтримки й на згадку про це заняття.

СКИБКА ХЕРСОНСЬКОГО КАВУНА

Робочі аркуші

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

МУЗЕЙ
ВОЄННОГО
ДИТИНСТВА

1

Поєднай фрукти й пори року

Подивися на малюнок і поєднай фрукти й пори року. Якщо хочеш, можеш прокоментувати свій вибір.

2

Робота з експонатом

Розглянь зображення й дай відповіді на запитання.

Предмет із колекції
Музею воєнного дитинства

1. Що ти бачиш?

---

2. Назви окремі деталі цього зображення.

---

3. Як ти думаєш, хто міг виліпити цю фігурку?

3

Робота з історією

Послухай історію хлопчика, який зліпив цю модель.

ДЕ ЗАРАЗ ВЕЛИКІ ПРОБЛЕМИ

Я народився в Херсоні, де зараз великі проблеми. Я бачив, як ті зетки їхали по наших дорогах. Через місяць ми вже поїхали в Київ відтуди по добру, по здоровому.

Танк зробив своїми руками, час його робив. У мене в Херсоні цілий ящик з трьома полками, де по уши забито моїми підділками. Я скучаю по Херсону.

Михайло, нар. 2014
м. Херсон

Подумай:

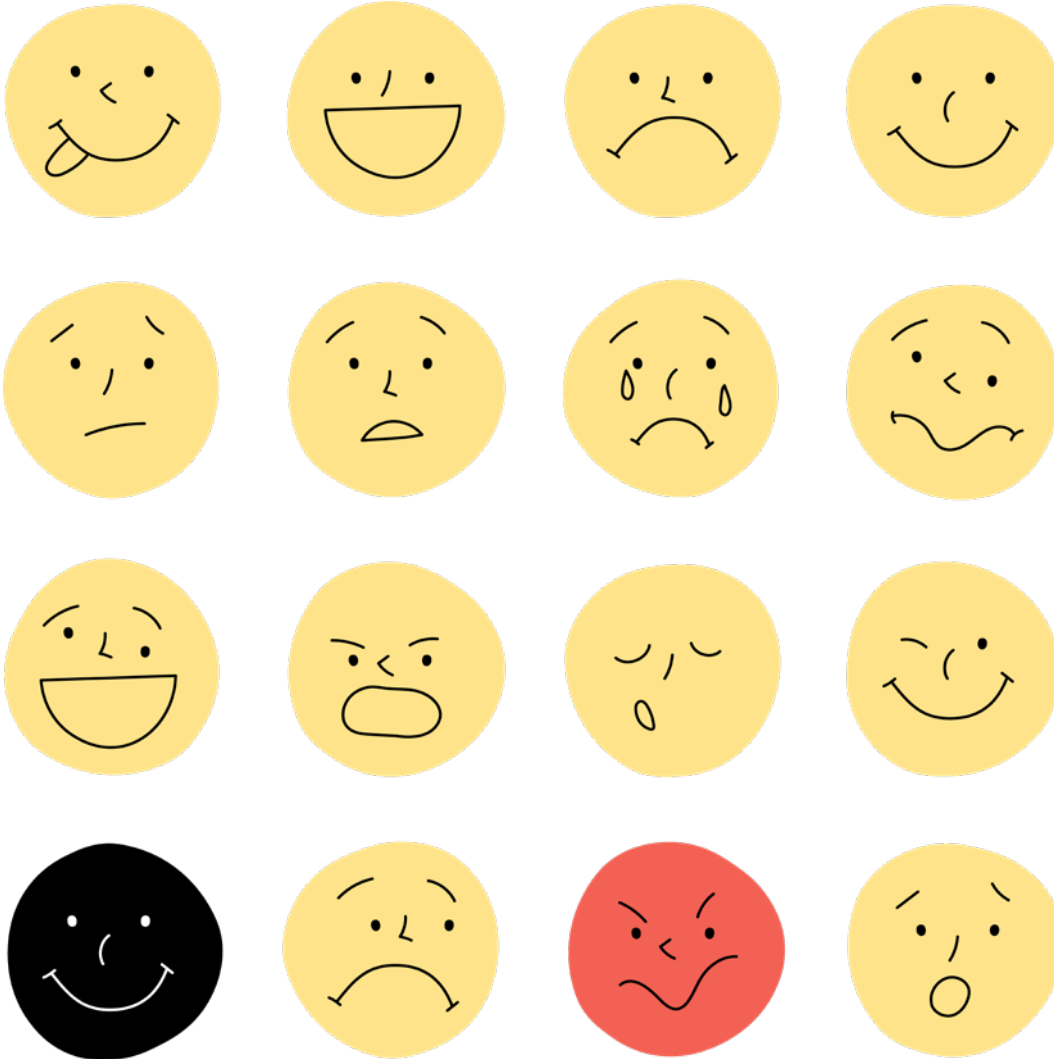
- 1 Коли відбувалися ці події?
- 2 Які проблеми автор має на увазі?
- 3 Чому він змінив місце проживання?

Повернися до тексту історії, подумай і підбери смайлики, що відповідають твоєму настрою та почуттям, коли ти чуєш і обговорюєш цю історію.

4

Робота в парах

Об'єднайтеся в пари й розкажіть одне одному, які смайлики ви обрали й чому. Чи однаковий у вас вибір?

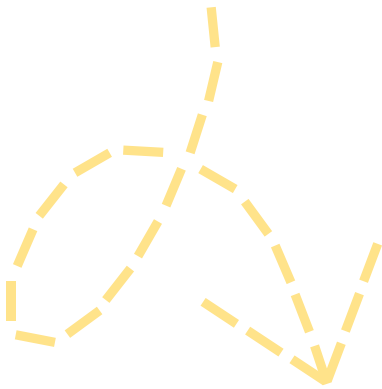
5

Долонька самопідтримки

Подивися на цю долоньку. Тут видно, як можна поводитись, коли тобі сумно, ти хвилюєшся чи відчуваєш злість.

Обведи свою долоньку й на кожному пальчику напиши, що ти можеш зробити або що найчастіше робиш, коли почуваєшся стурбованим, засмученим чи переляканим.

6

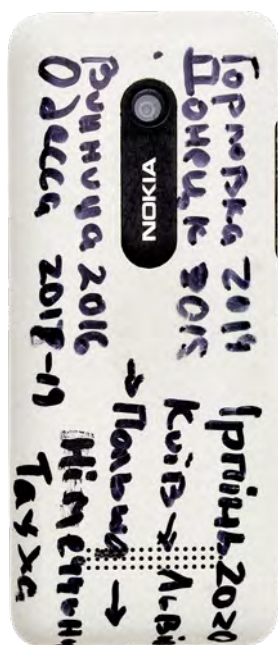
Творча робота

Пам'ятаєш, що хлопчик Михайло розповідає про шухляду з трьома полицями, де зберігає колекцію фігурок, які залишилися в Херсоні? Він потребує підтримки та справжньої дружби. В тебе є можливість виготовити свою пластилінову фігурку, яка символізуватиме дружбу і підтримку. Зліпіть таку фігурку.

Під час спільної роботи розкажи друзям, що ти робиш й чому саме цей виріб символізує дружбу й підтримку.

Власноруч виготовлену фігурку можна подарувати дітям чи дорослим, які потребують підтримки та розуміння, або лишити собі на знак самопідтримки й на згадку про це заняття.

ЗАПИСНИК НА СТАРОМУ ТЕЛЕФОНІ

Методичні рекомендації

10–12 років

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

МУЗЕЙ
ВОЄННОГО
ДИТИНСТВА

ЗАПИСНИК НА СТАРОМУ ТЕЛЕФОНІ

Методичні рекомендації до уроку

10–12 років

45–60 хвилин

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Після заняття учні й учениці:

- зможуть називати й пояснювати значення понять «родинна пам'ять», «сімейна реліквія», «міграції»
- вмітимуть аналізувати візуальні джерела інформації, використовуючи запитання
- навчаться пояснювати необхідність збереження родинної пам'яті
- усвідомлюватимуть важливість збереження сімейних реліквій та артефактів
- розумітимуть, що особисті речі можуть бути як історичними джерелами, так і джерелом спогадів та підтримки.

МАТЕРІАЛИ:

комп'ютер із доступом до інтернету, екран, роздруковані робочі аркуші, які можна завантажити в pdf-форматі, велика політична карта Європи (з доданими для роботи містами, що згадані в тексті уроку, якщо вони не позначені на карті), ручки, олівці, зокрема кольорові, чисті аркуші паперу.

ДЕ МОЖНА ВИКОРИСТАТИ:

1. На уроках інтегрованого курсу «Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти» (5–6 класи). Розділи й теми:
«Історія яка нас оточує», тема — «Родинна пам'ять» (6 клас)
«Як людина включена в історію», тема — «Життєві історії» (6 клас)
Модельна навчальна програма «Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти. 5–6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Кафтан М. В., Козорог О. Г., Костюк І. А., Мудрий М. М., Селіваненко В. В.).
«Історична пам'ять і пам'ятки», теми — «Як минуле пов'язане із сучасним та майбутнім», «Досліджуємо історію свого роду» (5 клас)
Модельна навчальна програма «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти. 5–6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Аркуша О. Г., Дяків В. Г., Мудрий М. М., Пастушенко Р. Я., Хлипавка Л. М.).
2. На уроках курсу «Досліджуємо історію і суспільство». Розділи й теми:
«Історія навколо нас», тема — «Подорожі та міграції. Українці у світі» (5 клас) за модельною програмою «Досліджуємо історію і суспільство. 5–6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Пометун О. І., Ремех Т. О., Малієнко Ю. Б., Мороз П. В.).
3. На уроках курсу «Громадянська освіта». Розділ: «Людина — частина природи і суспільства», тема — «Родина як мінісуспільство» (7 клас). Модельна навчальна програма «Громадянська освіта. 6–9 клас» (авт. Васильків І. Д., Кравчук В. М., Танчин І. З.).
4. На годинах спілкування до пам'ятних дат календаря:
Дня родини (15 травня), річниці початку повномасштабної російсько-української війни (24 лютого).

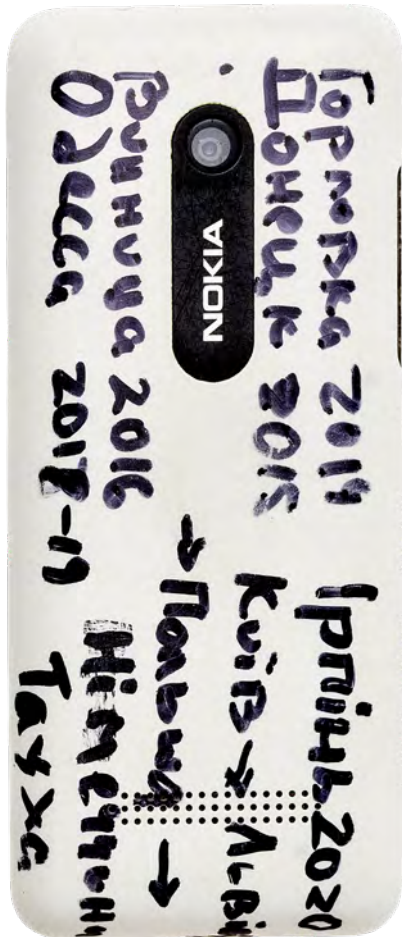
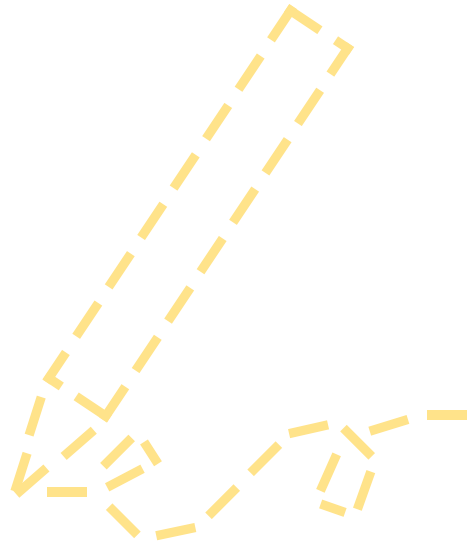
1

Гачок до уроку

Спитайте учнів і учениць:

- Чи користуєтеся ви записниками?
- Які бувають записники?
- Що туди зазвичай записують?
- Навіщо потрібні записники?

Охочі можуть відповісти вголос. Учитель(ка), підсумовуючи, наголошує, що записують люди якусь важливу інформацію, щоб її не забути.

2

Робота з експонатом

Продемонструйте фото експоната.

Попросіть уважно його розглянути і відповісти на запитання на робочому аркуші, послуговуючись методикою видимого мислення:

1. Що я бачу?
2. Що я думаю, коли дивлюся на цей експонат?
3. Які запитання в мене виникають, коли я на нього дивлюся?

Предмет із колекції
Музею воєнного дитинства

3

Робота з контурною картою

Об'єднайте учнів та учениць у групи по 4–6 людей, попросіть позначити на контурній карті перелічені на музейному експонаті міста й країни та запропонуйте довільно поєднати міста між собою. Для цього всі працюють із політичною картою Європи.

Дайте час разом обговорити питання: яку інформацію нам дає виконана робота на карті?

Під час роботи в групах учитель(ка) переміщується між групами, спостерігає за роботою, ставить уточнювальні запитання, допомагає й заохочує до обговорення запропонованого питання.

Обговорення відбувається в спільному колі. Якщо учні й учениці самі не зуміли використати поняття «міграція», вчитель(ка) дає визначення самостійно, відповідно до їхнього віку.

{ Міграція }

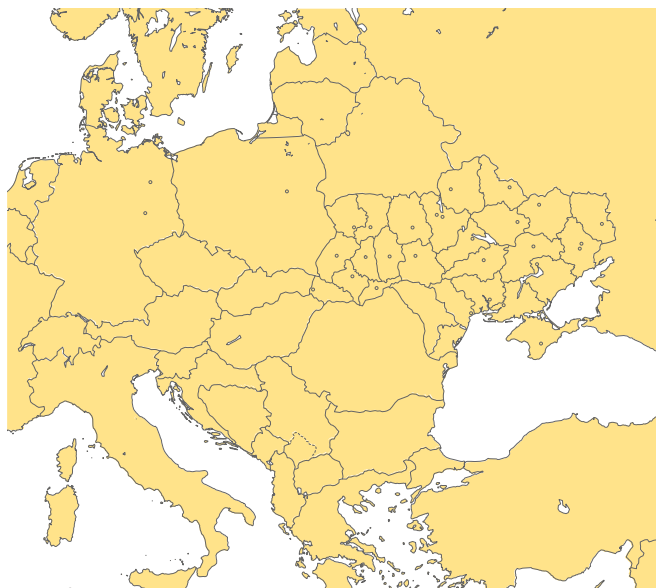
це переїзд людини чи цілої родини з одного місця (міста, країни) в інше, щоб там жити

ЗАПИСНИК НА СТАРОМУ ТЕЛЕФОНІ

Це моєї бабуськи телефон кнопочний. Вона його дуже давно купила. Він побував у Горлівці, Донецьку, Вінниці, в [20]16-му в Одесі, далі — Ірпін'ю, Київ. З Києва ми поїхали до Львова. Потім в Німеччину. Далі піде, куди його занесе судьба.

**Богдан, нар. 2006
м. Донецьк**

4

Історія сімейної реліквії

Попросіть учнів та учениць у групах сформулювати одну гіпотезу (припущення) про історію цього телефона, перш ніж вони почують справжню історію. Дайте трохи часу на обговорення.

Коротко розкажіть про музей та його роботу.

Наголосіть, що цей експонат належить родині хлопця Богдана з міста Донецька і є сімейною реліквією. Запитайте, чи всі знають, що таке сімейна реліквія.

Запропонуйте прочитати історію предмета, якою поділився Богдан (історію виводимо на екран, щоб усі могли її прочитати). Хтось із класу чи вчитель(ка) повільно читає історію вголос.

Додайте, що ви не знаєте іншої інформації ні про Богдана, ні про його бабусю.

5

Питання, на які не вдалося знайти відповіді

Поверніться до другого кроку, до питань, які виникли після розгляду експоната. Дайте час на групове обговорення питань, які виникли на початку й поки лишились без відповіді. Якщо хтось має відповідь на питання однокласників чи однокласниць, її варто озвучувати в групі. Запропонуйте записати важливі питання без відповідей на папері й прикріпити в спеціально відведеному місці класу, на умовній «парковці», або записати на онлайндошці, якщо урок проводиться в дистанційному форматі.

6

Робота в групі

Запросіть усіх присутніх до загального кола. Перегляньте додані учнівські запитання. Прокоментуйте їх, якщо вважаєте за потрібне, акцентуючи на тому, що з родиною Богдана все добре, вони в безпеці.

Обговоріть наступні запитання. (Їхня кількість, перелік і послідовність вказані приблизно, все залежить від учнівських відповідей та заглиблення в тему.)

1. Чому цей старий кнопковий телефон став сімейною реліквією?
2. Навіщо на ньому було зроблено ці записи?
3. Яку функцію виконував цей телефон для родини — він був просто засобом зв'язку чи чимось більшим, зважаючи на написи?
4. Що стало причиною міграції цієї родини?
5. Що, по-вашому, мав на увазі Богдан, кажучи: «Далі піде, куда його занесе судьба»?
6. Чому Музей воєнного дитинства вважає цей телефон важливим експонатом?
7. Чому історія кожної родини важлива?
8. Чи є в ваших родинах сімейні реліквії й чому ви їх зберігаєте?

Запропонуйте всім охочим намалювати сімейні реліквії.

Розмову важливо завершити фокусом на усвідомленні важливості збереження родинної пам'яті та сімейних реліквій, підкреслюючи, що ці предмети — не просто старі речі, а «записники» нашої особистої історії, яка стала частиною великої історії України.

ЗАПИСНИК
НА СТАРОМУ
ТЕЛЕФОНІ

Робочі аркуші

1

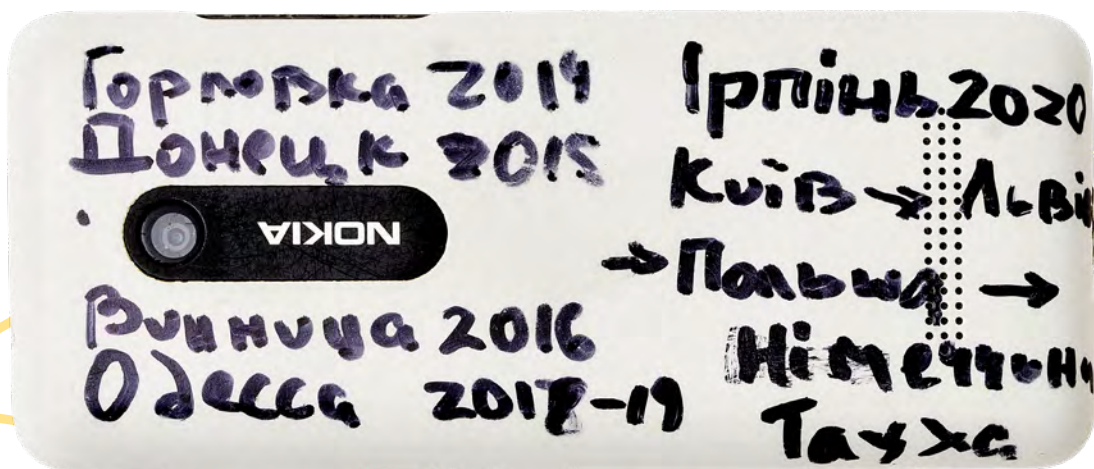
Поміркуй

- Чи користуєшся ти записниками?
- Які бувають записники?
- Що в них зазвичай записують?
- Навіщо потрібні записники?

2

Робота з експонатом

Розглянь експонат і дай відповіді на запитання.

Предмет із колекції
Музею воєнного дитинства

Що ти бачиш?

1.

2.

3.

Що ти думаєш, коли дивишся на цей експонат?

1.

2.

3.

Які запитання в тебе виникають, коли ти на нього дивишся?

1.

2.

3.

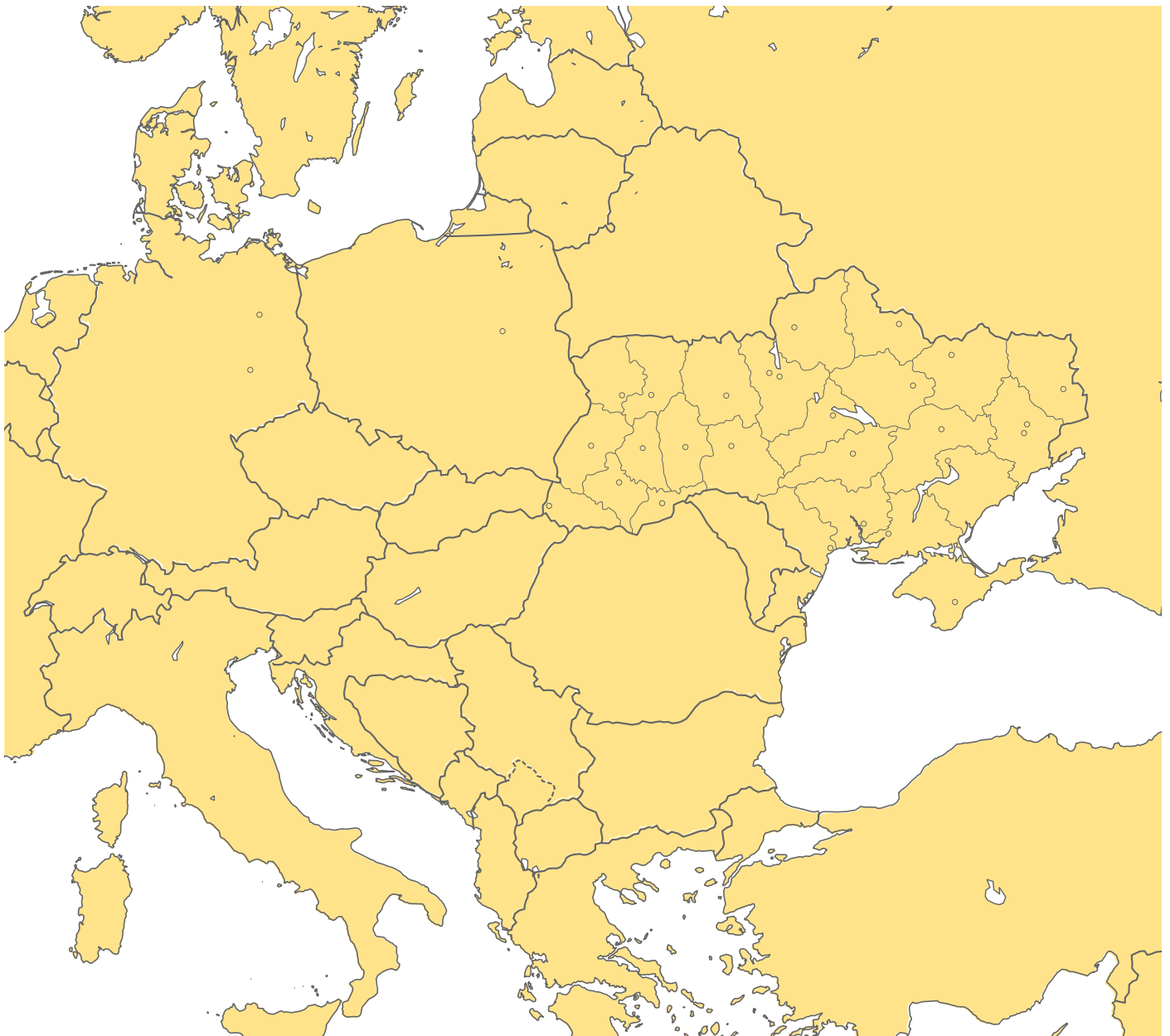

3

Робота з контурною картою

- 1) Попрацюйте разом у групі й позначте на контурній карті міста й країни, написані на музейному експонаті.
- 2) Поєднайте міста між собою так, як вважаєте за потрібне. Для цього працюйте з політичною картою Європи.

Обговоріть у групі запитання: **«Яку інформацію нам дає виконана робота на карті?»**

{ Міграція }

це переїзд людини чи цілої родини з одного місця (міста, країни) в інше, щоб там жити.

4

Історія сімейної реліквії

Обговори у групі свою гіпотезу про історію цього телефона.

Уважно послухай сімейну історію.
Подумай, на які запитання вона дає нам відповіді.

5

Питання, на які не вдалося знайти відповіді

Подивися на запитання, які у тебе виникли на початку уроку, коли ви аналізували цей експонат. Чи є серед них такі, на які не вдалося знайти відповіді в ході роботи? Спробуй знайти на них відповіді у своїй групі. Важливі запитання, що лишились без відповідей, запиши на папері й прикріпи у спеціально відведеному місці класу, на умовній «парковці», яку вкаже вчитель(ка).

6

Робота в групі

Обговоріть у групі запитання, які пропонує вчитель(ка)

Зберігати родинну пам'ять і сімейні реліквії важливо, бо це не просто старі речі, а «записники» нашої особистої історії, яка стала частиною великої історії України.

Якщо у тебе є сімейна реліквія, можеш намалювати її тут.

ФОТО НА ЗГАДКУ

Методичні рекомендації

13–15 років

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

МУЗЕЙ
ВОЄННОГО
ДИТИНСТВА

ФОТО НА ЗГАДКУ

Методичні рекомендації до уроку

13–15 років

50–80 хвилин

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Після заняття учні й учениці зможуть:

- використовувати й пояснювати поняття «колективна пам'ять»
- аналізувати візуальні джерела інформації, використовуючи запитання
- пояснювати необхідність збереження індивідуальної і колективної пам'яті
- усвідомлювати важливість емпатії
- розуміти важливість комунікації та спільнот у житті людини
- по-новому поглянути на власні фотографії та спільні шкільні спогади.

МАТЕРІАЛИ:

комп'ютер із доступом до інтернету, екран, роздруковані робочі аркуші, ручки, олівці, великі аркуші для фліпчарту, фотографії.

ДЕ МОЖНА ВИКОРИСТАТИ:

1. На уроках курсу «Громадянська освіта» (7–9 класи). Розділи й теми: «Мистецтво спілкування», теми — «Уміння висловлювати свої думки», «Спілкування в групах і колективах» (8 клас) за Модельною навчальною програмою «Громадянська освіта. 6–9 клас» для закладів загальної середньої освіти (авт. Васильків І. Д., Кравчук В. М., Танчин І. З.)
2. На уроках курсу «Громадянська освіта» (8 клас). Розділи й теми: «Ідентичність і цінності громадян України», тема — «Особисті цінності» (За модельною навчальною програмою «Громадянська освіта. 8 клас» для закладів загальної середньої освіти (авт. Пометун О. І., Ремех Т. О., Сєрова Г. В.)
3. На годинах спілкування до річниці початку російської збройної агресії проти України, початку окупації Криму (20 лютого), річниці початку повномасштабної російсько-української війни (24 лютого).

МЕТОДИЧНІ ЗАУВАГИ:

Напередодні уроку попросіть учнів та учениць принести з собою 1-2 фото з особистих альбомів, бажано з підписами на звороті. Роздрукуйте за можливості фото класу — разом або поділеного на групи (можна на звичайному папері й чорно-білі). Важливо, щоб усі отримали такі фото в кінці роботи на уроці. Можна попросити взяти такі фото з дому, в кого є така можливість. Головне, щоб був вибір і підлітки могли собі обрати знімок, де вони чи їхні друзі виглядають гарно. Оскільки тема безпосередньо стосується війни, втрати та переміщення, необхідно враховувати, що дехто може мати релевантний особистий досвід, здатний спричинити гострі емоційні реакції. Важливо знати про ці моменти й слідкувати за такими учнями, щоб за необхідності підтримати їх передусім.

1

Руханка «Займи позицію»

Позначте в різних частинах класу позиції «Так» і «Ні». Запропонуйте переміщуватися по класу залежно від обраної відповіді на запитання. Онлайн можна голосувати за допомогою позначок. Скажіть, що всі, хто не має чіткої позиції, можуть зупинитися посередині.

- Чи любите ви фотографувати й фотографуватися?
- Чи любите ви фотографуватися з однокласниками?
- Чи є у вас власні друковані фото?
- Чи любите ви переглядати старі фото?
- Чи вважаєте ви, що у вашого класу є спільні спогади? Наведіть приклад. (Обов'язково дайте кільком людям можливість назвати найяскравіші.)

Охочі можуть відповісти вголос. Учитель, підсумовуючи, наголошує, що люди записують якусь важливу інформацію, щоб її не забути.

(У ході вправи, якщо буде час, можна декого попросити детальніше аргументувати власну позицію, але обговорення тут необов'язкове.)

Підсумуйте: «Фотографії фіксують моменти, які потім стають спогадами й частиною особистої чи колективної пам'яті».

Визначення використаних термінів можна написати на дошці чи прикріпити до неї роздруківки з текстом.

2

Знайомство з музейним експонатом і його історією

Скажіть класу, що завдяки випереджальному завданню всі вже здогадалися, що сьогодні заняття буде присвячено фотографіям. (Історію поки що не показуйте.)

Покажіть їм фото, запропонуйте детально розглянути його й колективно обговорити запитання:

{ Особиста пам'ять }

спогади про власне життя.

{ Колективна пам'ять }

сукупність спогадів, історій і символів, які поділяє спільнота (родина, школа, місто, країна).

Предмет із колекції
Музею воєнного дитинства

1. Що ви бачите на цьому фото?
Опишіть якомога детальніше.
2. Що тут вказує на час і місце дії?
3. Які почуття викликає це фото?
4. Чи маєте ви подібні фото? Чи багато їх у вас?
5. Навіщо роблять такі фотографії?

Узагальніть, що такі фотографії зберігають індивідуальну й колективну пам'ять (про себе, про друзів, школу й місто, про приємні й не дуже моменти чи події.)

Скажіть, що це фото з колекції Музею воєнного дитинства, і коротко розкажіть про музей.

Запитайте, чому, на думку присутніх, ця фотографія опинилася в Музеї воєнного дитинства.

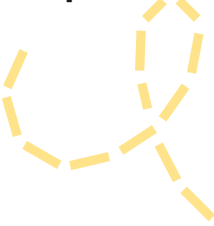
Скажіть що знімок має свою історію, яку розповіла його власниця, одна з зображених там дівчат, і запропонуйте прочитати її та індивідуально опрацювати в робочих зошитах.

Роздайте робочий аркуш № 2.

Додайте, що ця історія може викликати різні почуття — сум, співчуття, розгубленість.

Усі вони нормальні. Ніхто не зобов'язаний ділитися надто особистим.

Історія

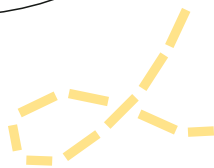
ФОТОГРАФІЯ З 2014-ГО

Це фото з мого дитинства, яке було в Донецьку. Пам'ятаю, що це початкова школа. Я й мої однокласниці. Навіть пам'ятаю їхні імена.

У нас традиція була в Донецьку — батьки все фотографували. Було дуже багато фотоальбомів. І це такий мій біль. Як зараз пам'ятаю, коли з Донецька виїхали, мама один раз приїжджала забирати якісь дрібнички. І якщо брати просили привезти їм Lego, то я просила: «Мама, хоча б один фотоальбом!». На жаль, вирішили альбом залишити.

А ця фотографія затерялась серед грамот, нагород якихось, і отак була вивезена. Всі переїзди з нами каталася.

Вікторія, нар. 2003
м. Донецьк

Попросіть присутніх виконати завдання до історії у своїх робочих аркушах.

3

Робота в парах

Запропонуйте обговорити в парах виконання цих завдань. Чи однакові в усіх позначки й думки? Дозвольте учням і ученицям обирати, з ким працювати в парі. Якщо ви помічаєте, що хтось лишився без пари чи не хоче до когось приєднуватися, можете утворити з ним пару чи трійку. Важливо виконувати ці завдання разом і бути готовими ділитися своїм баченням.

4

Обговорення в загальному колі

Знову з'єднайтеся в загальне коло і попросіть кілька охочих пар прокоментувати, чи збіглися їхні позначки й думки щодо важливості фото для дівчини.

Запитайте:

1. Які події могли вплинути на те, що 2014 року Вікторія була змушена виїхати з Донецька? (За необхідності уточніть інформацію про ці події.)
2. Чому вона просила маму забрати фотоальбоми?
3. Назвіть слова з історії, які показують, що Вікторія відчуває втрату спільноти (друзів, однокласників) і колективної пам'яті.

Підсумуйте і скажіть що Вікторія втратила не просто альбоми, а зв'язок із минулим, із друзями, школою та містом. Фотографія, що збереглася, стала її місточком у минуле.

5

Творче завдання

Запропонуйте написати короткий лист-подяку на 3-4 речення своїй спільноті (класу, місту, родині) за спільні спогади.

Підліткам завжди важливо мати можливість вибору.

Обов'язково скажіть, що вони пишуть текст

лише для себе. Читати вголос — тільки за бажанням. Якщо є охочі, вони можуть прочитати свої записи.

6

Запитання для роздумів

1. Запитайте присутніх, як вони почувалися, коли виконували це завдання.
2. Як війна може впливати на здатність людей зберігати пам'ять?
3. Чому такі фото важливі не лише для нас особисто, але й для історії країни?
4. Чому важливо слухати чужі особисті історії?
5. Як ми можемо підтримати Вікторію або інших, хто втратив зв'язок зі своєю спільнотою?

7

Сюрприз

Скажіть учням і ученицям, що ви підготували сюрприз, принесли фото з їхнього шкільного життя, й у них є можливість підписати його на згадку собі чи підписати й подарувати комусь із однокласників. Дозвольте обрати фото. Якщо ви помічаєте, що хтось не може визначитися, запропонуйте цій людині обрати щось із її фотоархіву і роздрукуйте обраний знімок.

ФОТО НА ЗГАДКУ

Робочі аркуші

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

1

Руханка «Займи позицію»

Візьми участь у руханці.

Запам'ятай

{ Особиста пам'ять }

спогади про власне життя

{ Колективна пам'ять }

сукупність спогадів, історій та символів,
які поділяє спільнота (родина, школа,
місто, країна)

2

Знайомство з музейним експонатом і його історією

Детально розглянь фото і разом з однокласниками усно обговори запитання:

- 1 Що ви бачите на фото?
(важливо зазначити всі деталі)
- 2 Які почуття викликає це фото?
- 3 Чи є у вас подібні фото?
Чи багато їх у вас?
- 4 Навіщо роблять такі фотографії?

Подумай:

Чому, на твою думку, ця фотографія опинилася в Музеї воєнного дитинства?

Предмет із колекції
Музею воєнного дитинства

Прочитай історію власниці цього фото.

Пам'ятай: ця історія може викликати різні почуття — сум, співчуття, розгубленість. Усі ці почуття нормальні. Ви не зобов'язані ділитися тим, що для вас надто особисте.

ФОТОГРАФІЯ З 2014-ГО

Це фото з мого дитинства, яке було в Донецьку. Пам'ятаю, що це початкова школа. Я й мої однокласниці. Навіть пам'ятаю їхні імена.

У нас традиція була в Донецьку — батьки все фотографували. Було дуже багато фотоальбомів. І це такий мій біль. Як зараз пам'ятаю, коли з Донецька виїхали, мама один раз приїжджала забирати якісь дрібнички. І якщо брати просили привезти їм Lego, то я просила: «Мама, хоча б один фотоальбом!».
На жаль, вирішили альбом залишити.

А ця фотографія затерялась серед грамот, нагород якихось, і отак була вивезена. Всі переїзди з нами каталася.

**Вікторія, нар. 2003,
м. Донецьк**

Історія з колекції
Музею воєнного дитинства

Завдання до історії:

- 1 Підкресли моменти, які здаються тобі важливими, цікавими або дивними, словом, привертають увагу.
- 2 Запиши, чому це фото для Вікторії таке важливе.

6

Запитання для роздумів

Подумай і за бажанням поділися:

- 1 Якими були твої відчуття під час роботи над завданням?
- 2 Як війна може впливати на здатність зберігати пам'ять?
- 3 Чому такі фото важливі не лише для нас особисто, але й для історії цілої країни?
- 4 Чому важливо слухати чужі особисті історії?
- 5 Як ми можемо підтримати Вікторію або інших людей, котрі втратили зв'язок зі своєю спільнотою?

7

Сюрприз

Обери фото з запропонованих або візьми своє. Підпиши це фото для себе чи для друга і подаруй його.

БАТЬКОВІ РУКАВИЧКИ

Методичні рекомендації

16–18 років

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

МУЗЕЙ
ВОЄННОГО
ДИТИНСТВА

БАТЬКОВІ РУКАВИЧКИ

Методичні рекомендації до уроку

16–18 років

60–90 хвилин

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Після заняття учні й учениці зможуть:

- називати й пояснювати значення понять «цінності», «громадянська ідентичність», «обов'язки громадянина»
- пояснювати зв'язок між громадянським обов'язком та особистим вибором
- аналізувати джерела інформації, використовуючи запитання
- розуміти, що особисті історії персоналізують історію й сприяють емпатії, зберігаючи унікальний людський досвід.

МАТЕРІАЛИ:

комп'ютер із доступом до інтернету, екран, роздруковані робочі аркуші, які можна завантажити в pdf-форматі, ручки, олівці, чисті аркуші паперу великого формату.

ДЕ МОЖНА ВИКОРИСТАТИ:

1. На уроках курсу «Громадянська освіта» (10 клас). Розділи й теми:

«Особистість та її ідентичність», теми — «Що таке ідентичність. Види ідентичності. Громадянська ідентичність», «Самореалізація людини. Життєві цінності й пріоритети», «Що означає бути українцем / українкою в часи російської агресії проти України (практичне заняття).

2. На уроках історії України (11 клас). Розділи й теми:

«Європейський вибір України. Російсько-українська війна», тема — «Широкомасштабне вторгнення російських військ на терени України: перебіг, результати».

3. На уроках курсу «Захист України. Інтегрований курс» (10 клас). Розділи й теми:

Модуль «Основи національної безпеки та оборони України», тема — «Обов'язки громадян і громадянок перед державою». Модуль «Планую майбутнє: особиста роль в обороні України», теми — «Захист України як усвідомлений вибір», «Воля. Гідність. Самобутність. Свобода — суспільно-державні цінності».

4. На годинах спілкування до Дня гідності і свободи (21 листопада), Дня захисника України (1 жовтня), Річниці початку повномасштабної російсько-української війни (24 лютого).

1

Мотиваційне налаштування «Гра в асоціації»

Методика проведення: учні й учениці сідають у коло, вчитель(ка) називає ключове слово майбутнього обговорення. Далі кожне по черзі повторює ключове слово і швидко називає власне слово, що асоціюється з основним.

Це можуть бути слова «вибір» чи «цінності». Залежно від рівня підготовки класу чи способу використання запропонованого матеріалу можна обрати одне слово або пройти два раунди з обома словами.

2

Знайомство з музеєм

Скажіть усім, що сьогоднішній урок пов'язаний із музейним експонатом.

Обговоріть питання в форматі мозкового штурму:

1. Для чого суспільству потрібні музеї, що працюють із особистими історіями?
2. Чим такі історії відрізняються від підручника історії?

Узагальніть, наголосивши що цей музей особливий, бо працює саме з дитячим досвідом.

Предмет із колекції
Музею воєнного дитинства

3

Робота з експонатом

Покажіть фото експоната й розкажіть його історію. Попросіть самостійно прочитати цю історію й позначити, яке місце в тексті видається їм найважливішим для оповідача.

РУКАВИЦІ МОГО БАТЬКА

Рукавиці мого батька. Я одягав їх, одягав його форму військового, носив його бронік, його шолом, каску з навушниками. А рукавички він мені привіз на початку війни.

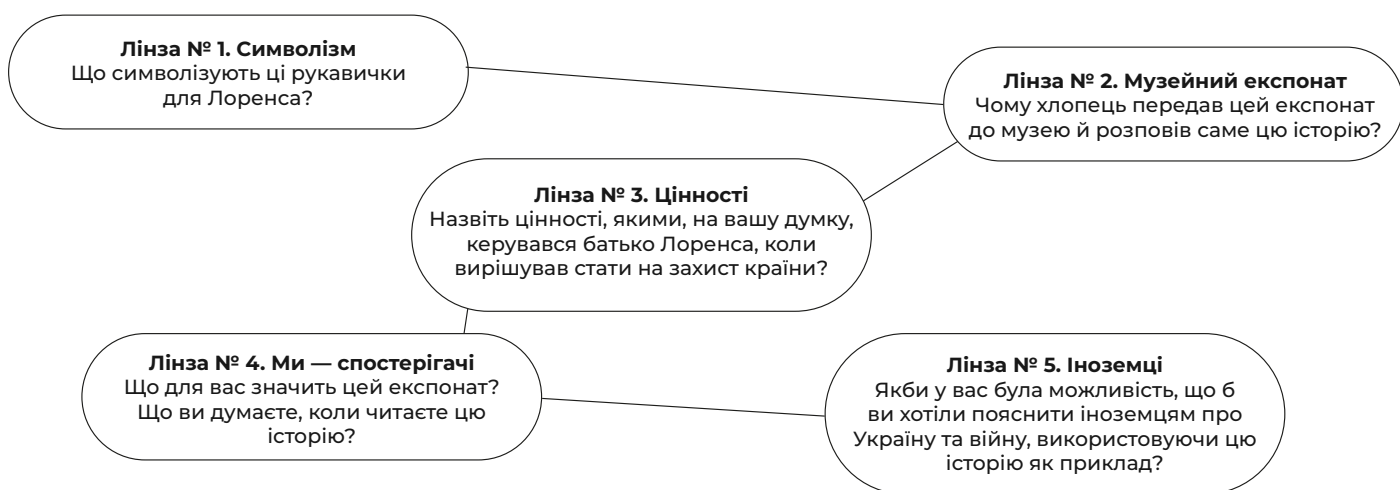
Вони для мене мають багато значення. Це частина моєї сім'ї, я в цих речах бачу частину мого батька. Йому 53 роки. Він міг сидіти вдома, бо він в запасі. Але він сам вирішив, що стаття 54 Конституції — про священний обов'язок кожного громадянина захищати суверенність та незалежність нашої держави. Він як громадянин пішов, не побоявся, не поїхав за кордон, не дав хабаря. Це як приклад для мене, що навіть у такі важкі моменти у нього був вибір. Я ним пишаюся.

**Лоренс, нар. 2008
м. Київ**

Розділіть клас на 5 груп. Запропонуйте опрацювати детально цю історію в групах.

Вправа «Лінза цінності» за методикою «Світове кафе» (опис у додатку).

Кожен раунд триває 5-7 хв.

Після повного кола «господарі» столів презентують результати групового обговорення, учасники й учасниці допомагають, уточнюють, додають деталі.

(Аркуші з результатами роботи прикріпіть на видному місці.)

Підсумуйте, сказавши, що в житті людини інколи виникають дилеми й часто доводиться робити вибір. Цей вибір людина робить, керуючись власними цінностями та ідентичністю.

4

Ранжування цінностей

Попросіть кожну групу розташувати цінності Лоренсового батька в порядку зростання їхньої важливості, обрати 3-4 найважливіших і обґрунтувати їхній порядок. (Для цього слід скористатись аркушем, де ці цінності перераховано.)

Попросіть одну групу аргументувати свій вибір. Якщо в інших груп інші пріоритетні цінності, попросіть додати й пояснити свій вибір.

Підсумуйте: «Батько Лоренса обрав свій шлях, керуючись цінностями. Ви, молоде покоління, маєте право обрати власний спосіб бути корисними своїй державі та громаді. Цінності — це не лише наслідування, це відповідальний вибір свого шляху.»

з історії Лоренса нагадують нам: важливо не те, наскільки значним виглядає наш вчинок зовні, а те, які цінності за ним стоять. Вибір може бути тихим, непомітним, але саме такі вибори створюють суспільство, де ми живемо.»

Додаток

Методика «Світове кафе»

Учасники й учасниці діляться на малі групи (по 3-7 людей) за столиками. За кожним столиком є «господар» (модератор), який залишається, а «гості» переміщуються після кожного раунду обговорення. Коли «гості» переходять до нового столика, «господар» знайомить їх із ключовими обговореними ідеями й слухає думки новоприбулих.

5

Роздуми «Мій приклад»

Попросіть учнів і учениць згадати не пов'язану з військовим обов'язком ситуацію зі свого життя або життя їхнього оточення чи з історій відомих людей, де хтось зробив складний вибір відповідно до своїх цінностей, хоча міг вчинити інакше.

Запропонуйте:

1. Визначити предмет-символ цієї історії (як рукавички для Лоренсового батька)
2. Сформулювати короткий слоган/речення, яке пояснює цінність цього вчинку для вас
3. Презентувати (за бажанням) свої історії та символи і слогани.

(Важливо домовитися про правила безпеки й поваги; ніхто не зобов'язаний ділитися особистим досвідом. Якщо учні неохоче презентують, можете розповісти історію з власного досвіду, тому варто підготуватися заздалегідь.)

Підсумуйте: «Усі ми щодня робимо певні вибори. Часто вони здаються дрібними, але всі разом роблять нас нами. Рукавички

БАТЬКОВІ РУКАВИЧКИ

Робочі аркуші

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

МУЗЕЙ
ВОЄННОГО
ДИТИНСТВА

1

Поміркуй

З чим у тебе асоціюються слова «вибір» і «цінності»?

2

Знайомство з музеєм

Разом з однокласниками усно обговори запитання:

- 1 Для чого суспільству потрібні музеї, які працюють із особистими історіями?
- 2 Чим такі історії відрізняються від підручника історії?

3

Робота з експонатом

- 1 Розглянь фото і прочитай історію.
- 2 Підкресли місце в тексті, яке видається тобі найбільш важливим для оповідача, хлопчика Лоренса.

Предмет із колекції
Музею воєнного дитинства

РУКАВИЦІ МОГО БАТЬКА

Рукавиці мого батька. Я одягав їх, одягав його форму військового, носив його бронік, його шолом, каску з навушниками. А рукавички він мені привіз на початку війни.

Вони для мене мають багато значення. Це частина моєї сім'ї, я в цих речах бачу частину мого батька. Йому 53 роки. Він міг сидіти вдома, бо він в запасі. Але він сам вирішив, що стаття 54 Конституції — про священний обов'язок кожного громадянина захищати суверенність та незалежність нашої держави. Він як громадянин пішов, не побоявся, не поїхав за кордон, не дав хабаря. Це як приклад для мене, що навіть у такі тяжкі моменти у нього був вибір. Я ним пишаюся.

**Лоренс, нар. 2008
м. Київ**

- 3** Попрацюйте в групах виконайте вправу «Лінза цінності» за методикою «Світове кафе», яку пояснить учитель(ка).

Кожен раунд триває по 5-7 хв.

Лінза № 1. Символізм
Що символізують ці рукавички для Лоренса?

Лінза № 2. Музейний експонат
Чому хлопець передав цей експонат до музею й розповів саме цю історію?

Лінза № 3. Цінності
Назвіть цінності, якими, на вашу думку, керувався батько Лоренса, коли вирішував стати на захист країни?

Лінза № 4. Ми — спостерігачі
Що для вас значить цей експонат?
Що ви думаєте, коли читаєте цю історію?

Лінза № 5. Іноземці
Якби у вас була можливість, що б ви хотіли пояснити іноземцям про Україну та війну, використовуючи цю історію як приклад?

4

Ранжування цінностей

Разом з групою розташуйте цінності Лоренсового батька в порядку зростання їхньої важливості. Оберіть 3-4 найважливіших і обґрунтуйте їхній порядок. Запишіть їх нижче.

Цінності Лоренсового батька:

Пам'ятайте: батько Лоренса обрав свій шлях, керуючись особистими цінностями. У вас є право обрати власний спосіб бути корисним своїй державі та громаді. Цінності — це не лише наслідування, а й відповідальний вибір свого шляху.

5

Роздуми «Мій приклад»

Згадай не пов'язану з військовим обов'язком ситуацію зі свого життя, життя свого оточення чи з історій знаменитостей, де хтось зробив складний вибір відповідно до своїх цінностей, хоча міг вчинити інакше.

- 1) Визнач предмет-символ цієї історії, якщо він там є (як рукавички для Лоренсового батька).

Запиши його назву чи намалюй тут:

- ② Сформулюй і запиши короткий слоган/речення, яке пояснює цінність цього вчинку для тебе.
-
-

- ③ Якщо хочеш, презентуй свою історію та символи і слогани.

Усі ми щодня робимо певні вибори. Часто вони здаються дрібними, але всі разом роблять нас нами. Рукавички з історії Лоренса нагадують нам: важливо не те, як виглядає наш вчинок зовні, а те, які цінності за ним стоять. Вибір може бути тихим, непомітним, але саме такі вибори створюють суспільство, де ми живемо.

Дізнайтеся більше про Музей воєнного дитинства

warchildhood.org/ua

[@warchildhood.ua](https://www.instagram.com/warchildhood.ua)

Музей воєнного дитинства

War Childhood Museum Ukraine

[@warchildhoodmuseumukraine](https://www.youtube.com/@warchildhoodmuseumukraine)

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

МУЗЕЙ
ВОЄННОГО
ДИТИНСТВА